

Валентина ЧЕРНОБУК,
старший викладач
кафедри теорії держави та права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для України питання прав людини зараз є першорядним. Визнання прагнення посісти значну роль у світовому та європейському співтоваристві з перших кроків становлення незалежної країни означає, що українське законодавство має відповідати міжнародним стандартам, зокрема європейським правам людини, у географічному вимірі. Тому при вивченні даної теми важливо орієнтуватися на загальновизнані стандарти прав людини, які притаманні як міжнародному, так і внутрішньому праву. Вони демонструють історично досягнутий рівень демократії та гуманізму в міжнародній та внутрішній сферах. Це надає останнім особливі юридичні властивості – ні міжнародні договори, ні національні закони не можуть применшувати права людини.

Права і свободи людини і громадянина є невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства. Вони визначаються як основні гарантії, які забезпечуються законом та повинні бути захищені державою. Права людини охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи право на життя, свободу виразу, релігії, асоціацій та багато інших [3].

Захист цих прав і свобод здійснюється через різноманітні механізми. По-перше, законодавство створює правові рамки, які гарантують права громадян та накладають обов'язки на державу. Судова система виступає як інструмент для розв'язання конфліктів та вирішення справ за порушення прав. Наглядові органи, такі як омбудсмани та комісії з прав людини, мають на меті відстеження дотримання прав і вживання заходів у разі їх порушення. Крім того, активна роль цивільного суспільства, громадських організацій та активістів також відіграє важливу роль у захисті прав людини, вони можуть нагадувати державі про її зобов'язання перед громадянами. Усі ці механізми спільно сприяють створенню справедливого та захищеного середовища, де права та свободи кожної людини поважаються і захищаються.

Права людини є однією з найбільш часто використовуваних правових концепцій сучасності, незважаючи на те, що вона активно обговорюється серед науковців. Бажання розібратися в поняттях прав людини легко пояснити соціально-економічними зрушеннями в Україні та глобальними процесами, які з цього випливають. До них відноситься ризик глобалізації [2, с. 3].

Конституція України акцентує увагу на понятті конституційного захисту прав і свобод людини і громадянина. Це загальновідомо, адже права і свободи людини і громадянина стали найбільш визнаною соціальною цінністю нашої епохи. Сьогодні визнання та реалізація прав і свобод людини і громадянина стало єдиним визначальним фактором демократичності держави. Крім того, Конституція України виділяє права і свободи людини як окремі суб'єкти. У зв'язку з цим важливо визнати, що свобода людини є значущим поняттям у системі прав та обов'язків людини.

Конституційно-правовий механізм захисту прав людини в умовах воєнного стану є комплексом нормативно-правових та організаційних заходів, які спрямовані на забезпечення основоположних прав і свобод громадян навіть у критичних умовах, що виникають внаслідок воєнної агресії або інших загроз національній безпеці. Даний механізм базується на конституційних засадах, згідно з якими держава несе обов'язок забезпечувати права своїх громадян, хоча й допускає певні обмеження цих прав у надзвичайних обставинах. Це забезпечення в першу чергу базується на відповідності таких обмежень принципам правової держави, тимчасовому характеру їх дії та пропорційності застосованих заходів із реальними загрозами.

Конституція України містить базові положення щодо правового режиму воєнного стану, встановлюючи рамки для можливих обмежень прав і свобод, які можуть застосовуватись лише у чітко визначених межах та за наявності вагомих підстав. Законодавче регулювання передбачає, що права і свободи, такі як право на життя, заборона катувань, право на захист та інші ключові права людини, не підлягають обмеженню навіть за умов воєнного стану. Водночас певні права можуть бути тимчасово обмежені, якщо це необхідно для забезпечення громадської безпеки, охорони порядку, захисту прав інших осіб або захисту інтересів національної безпеки [1].

Держава, запроваджуючи воєнний стан, бере на себе зобов'язання дотримуватися міжнародних стандартів прав людини, закріплених, зокрема, в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Європейській конвенції з прав людини. Це підкріплюється національним законодавством, яке передбачає гарантії захисту основних прав навіть у надзвичайних ситуаціях.

В умовах воєнного стану захист прав людини набуває особливої значущості, адже забезпечення безпеки держави та громадян вимагає оперативного реагування з боку державних інституцій, а також можливості обмеження окремих прав і свобод. Конституційно-правовий механізм, спрямований на захист прав людини в таких умовах, має базуватися на принципах законності, тимчасовості, пропорційності та недискримінації. Застосування цього механізму вимагає чіткого правового регулювання, яке передбачає як обмеження окремих прав, так і їхні гарантії навіть у надзвичайних умовах.

Ключовим аспектом є збереження державою основоположних прав людини, які не можуть бути обмежені навіть за надзвичайних обставин. Законодавче регулювання передбачає, що всі обмеження мають відповідати міжнародним стандартам прав людини, що запобігає можливим зловживанням владою та гарантує захист прав громадян. Таким чином, конституційно-правовий механізм захисту прав людини в умовах воєнного стану забезпечує баланс між потребами національної безпеки та дотриманням правових стандартів, що сприяє підтриманню правової та демократичної основи держави.

Список використаних джерел:

1. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посібник (2-е вид., доп.). Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
2. Скрипнюк О. Права та свободи людини в конституційній системі України. *Публічне право*. 2012. № 1. С. 6-13.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник (2-ге вид., перероб. і доп.). К. : Юрінком Інтер, 2008. 685 с.

Анатолій ШИЯН,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

**ЩОДО ПРАВ ОСОБИ, СТОСОВНО ЯКОЇ НАДІЙШЛО
ПРОХАННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ
ПРО СПІВРОБІТНИЦТВО**

3 травня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон № 2236-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» [1]. Цим Законом внесені зміни та доповнення до ст.ст. 183, 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), а також його доповнено новим розділом IX-2, який отримав назву «Особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» (ст.ст. 617-636) [2].

Загалом метою цих змін та доповнень є поширення юрисдикції Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) на громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію цього суду, були підпорядковані та/або діяли з метою здійснення збройної агресії росії проти України.

Співробітництво з МКС може здійснюватися шляхом вжиття необхідних заходів на прохання цієї установи, зокрема про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а також інші прохання, які можуть направлятися згідно з Римським статutom МКС (ухвалений на дипломатичній конференції 17 липня 1998 року в Римі) [3].